

SLOVENE NIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
 Naročnina četrletno 15 Din
 za pol leta 30 Din
 za vse leto 60 Din
 Posamezne številke 1.50 Din
 V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 5. februarja 1937.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17
 Poštočekovni račun:
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo
 Oglasi po tarifu
 Tiska Zadružna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Kaj je s Prekmurjem?

V četrti številki zagrebškega tednika »Seljački dom« z dne 21. januarja 1937. leta je priobčil Marko Hreščan, kmet iz Sobote, uvodni sestavek o Prekmurju. Njegova izvajanja so v bistvu naslednja:

Prekmurje je popolnoma kmečka pokrajina kakor Zagorje ali Medmurje; zato je tudi življenje njegovega prebivalstva isto, ker ga je družila ista dolgoletna preteklost. V Jugoslaviji je pripadlo Prekmurje Sloveniji, a Medmurje Hrvatski. Ker je Prekmurje pripadlo upravno Sloveniji, se vsako leto čuti vedno večji slovenski kulturni vpliv. Čuti se, da je doba skoraj 20 let, odkar je tukaj slovenska uprava, šola in druge kulturne ustanove, dala pokrajini v mnogem oziru nov značaj in jo privedla v slovensko kulturno območje. V političnem in gospodarskem oziru pa ni takó, ker Prekmurje nima mnogo trgovskih zvez s Slovenijo. Politično je sicer zašlo v vrtnice slovenskih strankarskih bojev, ki so zasejali razdor med mirno prekmursko kmetovstvo, dokler ni predril vanj kljub zaprekam Radičev nauk o pravici, svobodi in človečnosti, kar se je zmagovito pokazalo pri volitvah 1925. leta. Ta duh živi med prebivalstvom še danes in pisec občaluje, da se ne morejo v Prekmurju organizirati hrvatska kmečka stranka ter njene kulturne in gospodarske ustanove. O Sloveniji in Prekmurju piše pisec nekako kot o dveh nasprotnih si pojmi.

I.

Kaj pomeni Prekmurje narodno v preteklosti?

Prekmurje je kot ostanek nekdanje Spodnje Panonije tista dežela, v kateri sta delovala knez Kocelj in nadškof sv. Metod. Kocelj je organiziral za nekaj let panonskim Slovincem (takó se zgodovinsko imenujejo ti vzhodni Slovenci po pokrajini, kakor se mi zapadni imenujemo karantanski po Karantaniji) od Nemcev neodvisno državo, a sv. Metod jo je osvobodil s papeževim dovoljenjem salzburskega cerkvenega vpliva ter uvedel slovanski jezik in slovansko bogoslužje v njej. Takšni so bili početki narodne omike v teh krajih v drugi polovici IX. stoletja. Iz listine, s katero je Kocelj oče Pribina leta 860. daroval nekaj zemlje nekemu nemškemu samostanu, tudi izvemo, da je vzhodno proti Blatnemu jezeru obstajala »Slovenska marka«. Prekmurci še dandanes imenujejo svojo deželo »Slovenska krajina«, kar je isto.¹

Nemško-madžarska zunanja sila je kmalu uničila Kocljevo in Metodovo delo. Za panonske Slovence ali Prekmurce je nastopilo večstoletno duševno mrtvilo pod tujim gospodstvom. Ko se je z verskim preobratom v drugi polovici XVI. stoletja začelo duševno delo s slovensko knjigo med nami, tudi Prekmurci niso zaostali, čeprav so prišli šele v XVIII. stoletju na dan. Poznali so protestantovske knjige: hrvatske zaradi sosedstva takrat protestantovskega Medmurja, a tudi slovenske. Sami so se pa držali domačega narečja z madžarskim pravopisom. Prva prekmurska protestantovska knjiga je izšla 1715. leta, a prva katoliška 1780. leta. Glavna pisateljica sta bila duhovnika Štefan Küzmič (protestant) in Mikloš Küzmič (katoličan), a oba sta se zavedala zveze z drugimi Slovenci: Štefan je poznal ožje sorodstvo med »Krajci in zdoljnimi Štajerci« z »vogrskimi Slovenci«, a Mikloš je v svoji »Slovenski okroglini« (krajini) izdal abecednik za »Slovence na Vogerskem«.

Književni zgled teh dveh mož je ustvaril narodno izročilo, ki se je nadaljevalo v XIX. in XX. stoletju in to ne le s cerkveno-šolskimi knjigami, ampak že tudi z deli posvetne vsebine (časnikarske, slovniške, zgodovinske itd.). Poznal se je vpliv slovenske knjige tostran Mure, ki se je kazal s približevanjem književni slovenščini v besedišču

in pravopisu.² Iz druge polovice XVII. stoletja imamo tudi zanesljiva poročila o prekmurskem šolstvu. Ohranila se je zbirka pesmi, ki je nastala v gornjem Prekmurju med 1649. in 1710. letom in se je uporabljala v cerkvi in šoli, a za dolnje Prekmurje, ki je cerkveno spadalo od 1095. do 1777. leta pod Zagreb, so šole dokazane iz vizitacijskih poročil. Ker je vladala na Ogrskem v javnem življenju latinščina in se je madžarski pritisk uveljavljati šele v XIX. stoletju, moremo sklepati glede na omenjeno pesmarico, da so bile te šole slovenske.³

Ne spuščam se v podrobnosti glede dejstva, da so jezikoslovci označevali prekmursko narečje (enako belokranjsko) za slovensko. Kakor njegovi

¹ Novak v zborniku »Slovenska krajina«, sestavek; Slovensko delo Slovenske krajine, str. 34—39.

² Kovačič n. o. m., str. 300—301.

Dr. I. St.:

Samouprave na platnu

II.

Porazvrstitev pojmov.

Ko je vladna deklaracija z dne 4. julija 1935 potrdila, da je osnova politike državna in narodna enotnost na podstavi oktroirane ustave, se je razvil med »Slovincem« in »Jutrom« prepir o tem, kdo izmed obeh pogreva lojalno, oziroma nelojalno jugoslovenski unitarizem. V uvodniku »O unitarizmu« z dne 14. julija 1935 ugotavlja »Jutro«, da je zrelišče jugoslovenskih unitaristov, katerih glasilo je ono samo, popolnoma istovno z zreliščem vlade, in da je naravnost nepojmljiva trditve, da pomeni unitaristična jugoslovenska miselnost nelojalno nasprotovanje nekemu, ki je ta unitarizem razglasil za osnovno misel svojega državniskega in političnega delovanja. »Jutro« moramo dati prav, ko je to ugotovilo.

S tem so za naš predmet dovolj različno določeni tisti, ki jih bomo v naslednjem označili kot »unitariste«, ne da bi posebej pristavljali, h kateri stranki ali strankarski koaliciji jih štejemo. Logika vseh unitarističnih zagovorov trdi zlasti v zadnjem času:

1. da je unitarizem nasprotje centralizma;
2. da je unitarizem vprav za Slovence odrešilna misel.

Te trditve so pa v naših očeh strm breg, na katerega se hočejo unitaristi rešiti, pri čemer pa mižijo pred dejstvom, da je breg razmočen in ilovnat. Zato obvisijo unitaristi s temi trditvami na sami strmini in se bodo neizogibno spodrsnili nazaj v tok, ki jih odnaša proti pozabi.

Če je »Slovenija« nekoč zapisala, da je razlika med centralizmom in unitarizmom samo v tem, da bi morale biti v prvem primeru napisne table vseh občin v Belgradu, v drugem primeru pa bi sicer smele biti nad vrati hiše, kjer je dotična občinska pisarna, zato pa morajo biti napravljene vse po enem vzorcu, ni napisala celotne resnice, temveč samo satirični del. Resna in trda resnica razlike med centralizmom in unitarizmom je namreč v tem, da pri samo centralističnem ustroju odloča

eno samo središče o vsem,

kar se tiče vsakega posameznega kraja v državi, pri unitarističnem ustroju upravljanja pa ne odloča

samó eno samo središče o vsem,

kar se tiče vsakega posameznega kraja v državi, temveč odloča to

edino središče tudi o tem,

da se dotični kraj upravlja na popolnoma isti način kot vsak drugi kraj v državi.

pisatelji, takó je tudi prekmursko ljudstvo imelo vedno sebe za Slovence (Slovence) ali pa Vende, ker so jih s tem imenom označevali Madžari.⁴ Severno od rabskih Slovencev, ki so ostali pri Madžarski, med Rabo in Donavo so pa jezikovni otoki »belih« ali gradiščanskih Hrvatov.

Skratka: Ako se je Prekmurje po preobratu upravno pridružilo Sloveniji, se je po tisoletni tuji vladi vrnilo tja, kamor narodno spada. Vrglo je raz sebe zunanjo madžarsko krinko, ki mu je v marsičem spačila pravi obraz, a notranjosti mu ni moglo uničiti popolnoma. Prebujenje se vrši polagoma; umevno je, da niso izključeni pri posameznikih pretresljaji, a tudi madžarska manjšina (po našem šteju iz 1921. leta 14.435 prebivalcev) se ne more takoj vživeti v nov položaj. Prekmurje je obrobna slovenska pokrajina, ki je zadnja prišla v zvezo z drugo Slovenijo po isti pravici kot prihaja otrok k svoji materi.

(Konec prihodnjič)

⁴ Slavič v zborniku »Slovenska krajina«, sestavek; Narodnost in osvoboditev Prekmurcev, str. 50.

Unitarizem torej ne samo ni nobeno miselno nasprotje centralizma, temveč je celo

poostrotev centralizma

v oblični strani upravljanja, centralizem v uniformi.

Zaradi premostitve splošnega spoznanja, da so skušnje, ki smo jih Slovenci doživeli po prevratu, povzročile upravičeno in splošno ljudsko obsodbo tako centralizma kot centralizma v uniformi, to je unitarizma, hočejo unitaristi skodrtati zgodovino s trditvijo, da so Slovenci pač odklonili centralizem, toda tega odklanjajo vendar tudi unitaristi, ki bodo uveljavili njegovo nasprotje — unitarizem. V tej smeri se kaže, da je unitaristom vse tisto, kar obsoja ljudstvo na centralizmu in unitarizmu, centralizem, vse tisto pa, kar je unitaristom všeč na centralizmu in unitarizmu, pa je — unitarizem! To pokazuje dovolj, da so unitaristi

isto stvar

krstili z dvema imenoma, katerih eno jim služi, kadar želijo pritrkovati ljudskemu razpoloženju, drugo pa, kadar želijo spraviti ljudstvo v zmotno prenašanje njihovih namenov.

Zmotnemu prenašanju naj postreže zlasti nauk, da je unitarizem samo »tujka za državno edinstvo (opozarjam na spretno izpuščeno »in narodno«!), s katero — tujko namreč — je povsem »združljivo načelo najširše decentralizacije in dekoncentracije, to je prenosa vse tiste državne oblasti, ki ni neizogibno potrebna za enotno vodstvo bistvenih državnih poslov, na samouprave in na teritorialne predstavnike državne uprave.«

Navedeni »sočni« stavek smo okrasili s podčrtavanjem besedic, ki se nam zdijo značilne zaradi tega, ker se najbrž unitarističnemu piscu samemu niti ne sanja, kaj vse je povedal s temi besedicami.

Mislím, da nisem sam, ki se ga poloti usmiljenje, kadar naleti na izraze, kakršni so: široka samouprava ali široka decentralizacija ali široka dekoncentracija. Še posebno usmiljenje popade mnoge, če nalete kar na: najširše samouprave, decentralizacije in dekoncentracije. In usmiljenje se tiče seveda natančno teh širokih ali najširših samouprav, decentralizacij in dekoncentracij. Ti prilastki so namreč najboljše, ker prostovoljno, toda nezavedno priznanje obupne revščine samouprav, decentralizacij in dekoncentracij brez istih prilastkov! To je prav isti dušeslovni vzrok prilastka, kakor pri tistih, ki pišejo ali govorijo o sotovariših, soudeležbi, namesto kar samo o tovariših in udeležbi: ta prvotna beseda z istim obsegom po njih občutku nima istega obsega. Z nobeno drugo besedo nam unitaristi bolj različno ne izdajajo, kako

¹ Kovačič, Slovenska Štajerska in Prekmurje, str. 76.

² Kidrič, Zgodovina slovenskega slovstva, str. 182.

Vsakovrstno damsko in moško svileno ter volneno

PERILO

bogata zaloga **žepnih robcev**, nogavice, roka-vice, modno blago, **turistovske potrebščine**

po najnižjih cenah

pri tvrdki

Josip Petelinc, Ljubljana
za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

revne samouprave

bi bile samouprave, ki združujejo »načelo najširše decentralizacije in dekoncentracije« z mislijo unitarizma, kot s prilastki »široke« in »najširše«. Iz tega smemo tudi skleniti, da bi bile tiste »najširše« samouprave kar najbolj »ozke«. Saj taki prilastki vendar nimajo nobenega drugega smisla, kakor napraviti iz ničesa vsaj nekaj, kar diši po resničnem bitju, torej prevarati, da je tisti nič vendarle nekaj. (Dalje prihodajče)

Vir vsega zla

(Dopis)

Na tem mestu smo že nešteto poudarjali in dokazovali pogubne posledice centralistične ureditve naše države. Kazali smo na gospodarsko in moralno propadanje našega naroda, ki je moralo neizogibno slediti vsem poskusom »zedinjevanja«. Najbolj žalostno pri tem pa je dejstvo, da je pri tem nemoralnem delu in prizadevanju sodelovala in pomagala peščica lastnih ljudi.

Poudariti moramo, da nismo bili nikoli tako naivni in pričakovali, da bo že dokazano nasilstvo in krivica sama na sebi spreobrnila naše »brate«

S svojim dokazovanjem smo le hoteli vsem tistim, ki nimajo pogleda v zamotana gospodarska dogajanja, vsaj za oči prikazati vse

Hoteli smo pri naših ljudeh zbuditi predvsem narodno zavest, ki je eden prvih pogojev za uspešnejši boj za naše pravice.

Danes lahko rečemo, da naš trud ni bil zaman.

Pri našem delu in stremljenju smo imeli vedno pred očmi dejstvo, da gospodarsko propadel in obubožan narod nima in tudi ne more imeti pravega zanimanja za svoje kulturne in narodnostne pravice.

Iz Masarykovih spominov

(Nadaljevanje)

Slednjič povem, za sedaj le na kratko, da sem po posredovanju gospoda Svatkovskega stopil v stik tudi z uradno Rusijo. O tem bom natančneje referiral v naslednjem poglavju.

K tem zvezam s tujino štejem tudi dobavljanje nemških in zavezniških časopisov; v Pragi ti listi (tudi nemški) niso bili dovoljeni; na Dunaju je bilo več svobode in celo v Draždanih in v Berlinu si lahko bral angleške liste in druge. Pošiljali so mi jih znanci in prinašali posebni sli. Na ta način sem bil informiran o mnogih podrobnostih, ki naš tisk ni mogel do njih.

Doma in v armadi so se množile persekucije; usmrtevec Kratochvíla iz Přerova (25. novembra) me je že naravnost izganjala, ali vendar sem dočkal še usmrtevec Matejke (15. decembra). Bil sem pripravljen oditi ali pobegniti čez mejo k Zaveznikom in šlo je le za to, kako izvesti definitivni odhod. Potreboval sem dalj časa, da sem se prepričal, ali policija kaj sumi, kajti na Holandskem se mi je zdelo, da so me opazovali. Za to, kar sem že storil, bi bil gotovo prišel na vislice; ali vse je kazalo, da niso kaj prida vedeli o meni.

S tovariši poslanci sem po svojem drugem potovanju na Holandsko govoril toliko jasneje, da sem od njih zahteval ustno (ne pismeno) odobritev akcije v inozemstvu; do tega me je pripravil Seton-Watson, ki me je opozoril, da bodo politiki zunaj hoteli vedeti, ali govorim in ravnam v svojem imenu ali v imenu političnih strank in katerih.

S tem smo preskočili 3. in 4. poglavje Masarykovih spominov na svetovno revolucijo in nadaljujemo s 5. naperjenim proti nekritičnemu rusofilstvu. Ur.

5.

O tem rusofilskem razpoloženju — politika to skoraj ni bila — moram pripomniti še nekaj besed; stvar je bila resna in je postala zaradi nepredvidljivega razvoja še resnejša.

Da smo tudi danes glede tega na pravi poti, nam dokazujejo tisti glasovi naše javnosti, ki se danes ne pojavljajo le kot političen manever zgoraj navedene gospode, temveč v resnici sami od sebe.

Vendar mislimo, da pri vsem tem stremljenju nikakor ne smemo pozabiti druge, to je gospodarske strani našega narodnega vprašanja.

Naš boj mora biti predvsem osredotočen na zahtevo po **gospodarski enakopravnosti**.

O tem vprašanju smo nedavno razpravljali v enem izmed naših uvodnikov. Jugoslovenci se namreč prav dobro zavedajo, da mora gospodarskemu propadu nujno kmalu slediti kulturni propad, ki je najvidnejši in najvažnejši znak naše samobitnosti.

Tu moramo zastaviti vse svoje sile, sicer je naš gospodarski in kulturni, s tem pa tudi narodni propad neizogiben.

Izželi so že dovolj našega narodnega premoženja ter nas s tem dovedli na rob propada. In za kakšno ceno?! V Ljubljani poznamo gospode — slovence (pisano z malo začetnico), ki imajo še danes za dopise z Belgradom posebne pisalne stroje s cirilskimi znaki. To pa le zato, da bi se obdržali na površju. Seveda so ti dopisi pisani tudi v srbskem jeziku! Človek bi vsega tega ne mogel verjeti, če bi ne bil videl na lastne oči. Velika večina Hrvatov in tudi večji del Srbov je v tem oziru popolnoma drugačen. Le Slovenci smo ostali kljub slabim skušnjam bolj papeški ko papež sam.

Še danes najdemo, kljub v ustavi poudarjenemu načelu enakosti državljanov glede bremen in davščin primere, ki bijejo v obraz stoletnim načelom urejenega sožitja ljudi.

Kjer gre za to, da nam naprtijo nove višje javne davkatve, jugoslovenci seveda nikoli niso bili v zadregi za primerne »pravne naslove«. Le kjer bi se nam bila bremena morala znižati na tisto višino, ki jo plačujejo državljanji v drugih delih države, ta gospoda ni mogla najti časa niti pota, da bi spravila dotične predpise v sklad z osnovnim načelom enakosti, ki jo izrecno določa čl. 105. ustave. To načelo enakosti državljanov je tako samo po sebi umevno, da ga ne more spremeniti niti čl. 118. ustave, ki se po svojem bistvu more nanašati le na zakone netvarne narave. Če bi se določila čl. 118. nanašala tudi na zakone tvarne narave, bi se kršilo s tem tudi osnovno načelo enakosti državljanov. To bi bila politika nemorale, ki se mora prej ali slej maščevati prav na ljudeh, ki taka načela zagovarjajo.

Naše krajevne fiskalne oblasti izterjavajo že več let tako zvano imenovalno pristojbino, kateri so zavezana vsa službena razmerja pri samoupravnih telesih (teritorialnih občin, gospodarskih zbornic, Okrožnega urada za zavarovanje delavcev, Pokojninskega zavoda, Delavskih zbornic in drugih stanovskih — inženjerskih, notarskih, advokatskih in lekarniških — zbornic). Razen tega pa

Naši politični rusofili so imeli sicer maksimalni slovanski program, vendar nejasnega: po ruski zmagi — in o tej niso dvomili — bo nastala slovanska veledržava, mali slovanski narodi se priključijo Rusiji. Kolikor sem izvedel, se je večina rusofilov zadovoljila z vablivo analogijo planetarnega sistema: okoli Rusije — sonca bi naj krožili planeti — slovanski narodi; del rusofilov si je želel nekakšno avtonomijo v ruski federaciji, kak veliki knez bi naj bil carski namestnik v Pragi. S študijem Rusije in posameznih slovanskih narodov sem se ukvarjal že davno in prav za prav vse življenje; kolikor sem poznal stvari, nisem mogel od carske Rusije pričakovati rešitve. narobe, pričakoval sem novo izdajo japonske vojne in zaradi tega sem bil za energično zamejno akcijo ne le v Rusiji, pač pa tudi v ostalih zavezniških državah, da bi si pridobili simpatij in pomoči vseh. Silil sem, da bi tudi dr. Kramář pobegnil v tujino, da bi si mogla tam delo razdeliti; ali kakor so mi poročali, dr. Kramář ni hotel v zamejstvo (za osební dogovor z dr. Kramářem nisem imel prilike); pričakoval je, da bodo Rusi sami definitivno rešili češkoslovaško vprašanje. Jaz pa, ki nisem pozabil nauka vojne z Japonsko, sem se bal, da Rusija ne bo zmagala in da bo morda zopet izbruhnila revolucija; bal sem se, da bo pri nas preveč upadel pogum, ker se je tako splošno pričakovala rešitev od Rusije, Rusija pa ne bo sposobna, pomagati nam.

Neprestano sem zelo skrbno zasledoval razvoj sodobne Rusije in zlasti tudi ruske armade. Zadnjikrat sem bil v Rusiji 1910. leta in tedaj sem se, kakor za vsakokratnega bivanja v Rusiji, zelo dobro in zanesljivo informiral o stanju ruske armade. Propad in demoralizacija, ki sta se tako strašno razodela v bojih z Japonci, še nista bila odpravljena. Izvajale so se reforme in armada se je oskrbovala z orožjem, vendar napredek ni bil velik. To so mi potrjevala verodostojna poročila iz balkanskih vojn in poznejši dogodki prav do izbruha vojne; v rusko vojaško upravo in v te razne

tudi vse osebe za opravljanje važnejših trgovinskih ali tehniških poslov, tako n. pr. ravnateljji, inženjerji, prokuristi, poslovodje, knjigovodje, blagajniki itd. pri delniških družbah, bankah, trgovci poedinci pri zadrugah in njihovih zvezah, pri raznih drugih društvih in njihovih zvezah, pri javnih družbah in korporacijah in njihovih zvezah itd. Tudi trgovski potniki in zastopniki trgovinskih tvrdk spadajo pod to pristojbino. Dalje spadajo semkaj tudi primeri, kadar opravljajo osebe samostojno delo ali samostojen poklic, kadar so v nekem službenem razmerju, n. pr. odveiniki, ki vrše poleg svojega odvetniškega poklica tudi proti naprej pogojeni odškodnini usluge tretjim osebam, n. pr. zavodom in napravam kot pravni svetovalci; zasebni zdravniki kot mesečno ali letno honorirani zdravniki posameznih zavodov, društev ali podobno.

Vidimo torej, da so tej pristojbini, ki je bila uveljavljena po svoječasnem pristojbinskem zakonu iz leta 1850, zavezani prav vsi nameščenci razen državnih in banovinskih. Razumen človek bi se plačilu predpisanih pristojbin ne upiral, če bi vedel, da plačujejo — po samem na sebi razumljivem načelu enakosti državljanov — vsi zavezanci pristojbine v isti višini.

Kaj je delala jugoslovensko-nacionalna zakonodaja celih 18 dolgih let? Razumljiva nam je trditev, da tega dela niso mogli takoj izvršiti, vendar je doba 18 let pač dovolj dolgo razdobje, v katerem bi vsekakor morala biti vsa ta dela zaključena in državljanji vsaj v tem pogledu v resnici izenačeni. Če bi jim namreč za pravo enakopravnost res kdaj kaj bilo.

To prakso utemeljujejo prizadeti gospodje z večjo »blaginjo« in »industrializacijo« Slovenije. Kolikor je tega bilo, že spada v preteklost. Podrobne študije posameznih vprašanj nam dajejo le žalostne, večkrat celo obupne slike naših razmer.

Od priznanja k dejanju

Vedno več jih je, ki izražajo zadovoljstvo nad našim listom. Oglašajo se tudi novi naročniki — dokaz, da si misel, ki jo zastopa list, vedno bolj utira pot. S tem so svoje soglašanje praktično potrdili. — Obračamo se še do tistih, ki odlašajo, da storé enako. Simpatije so sicer nekaj lepega, ali samo od njih ne živi nobeno gibanje. Treba je tudi žrtev. Stare naročnike in prijatelje prosimo, naj nam pošljejo naslove oseb, o katerih mislijo, da ga bodo naročile, ako ga jim pošljemo na ogled. Kdor se ne misli naročiti, naj list vrne z opazko: Ne sprejemem. Najlepša hvala vsem, ki se bodo odzvali. **Uprava in uredništvo.**

Tistim, ki so poznali razmere in ljudi, tega nauka ni bilo treba. Danes smo drugi kakor prvi na eni črti. Ta črta pa pomeni in zahteva strogo delitev javnega gospodarstva, vsak zase in potem šele vsi skupaj. Tako — in samo tako — bo dobro za nas. A dobro

velike kneze nisem imel zaupanja — strašno dejstvo, da so se morali ruski vojaki s palicami in kamenjem braniti proti Nemcem, priča o vsej lahkomišelnosti carske Rusije; da so v avstrijski armadi avstrijski nadvojvode odtehtali ruske velike kneze, še ni bilo zadostno nadomestilo.

Približno meseca maja (1914) je »Novoje Vremja« objavilo premišljevanje o neprisravnosti Rusije na vojno v istem smislu, kakor je o tej zadevi govoril našim Sazonov; češki listi so stvar omenili, ali kmalu se je na to pozabilo in pričakovala se je naravnost čudežno hitra zmaga Rusije. V opravičbo naših optimistov lahko navedem, da je bilo pri Zaveznikih mnogo prav takih optimistov.

Razumel sem, da so naše ljudi navdušili oficielni proglaš Rusije; v njih je bilo govora o Slovanih in bratih in to je zadostovalo naši javnosti, ki ni bila vzgojena za zunanjo in svetovno politiko (in ta se je v vojno tudi za nas resnično pričela). Pazljivo sem prebiral vse te razglase. Ruski vojni manifest (2. avgusta) govori o Slovanih, sorodnih po krvi in veri — Slovani in bratje so bili za oficielno Rusijo že od davna balkanski pravoslavni Slovani. Car je govoril členom Dume (8. avgusta) zopet o bratih-verniki, in zaradi tega nisem iz stavka: »popolno in neločljivo združenje Slovanov z Rusijo«, razbral nobenega točnega programa, ne glede na to, če se sploh dado Poljaki, Bolgari in Srbi s Hrvati in Slovenci in mi z Rusijo tako intimno združiti. Na moskovski vojni slavnosti (18. avgusta) je predstavnik plemstva razglasil vojno za obrambo slovanstva proti pan-germanizmu in car je nato odvrnil, da gre za to, braniti Rusijo in slovanstvo. Pri tem ni omenil vere, ali to je bilo zanj samo po sebi razumljivo.

Sazonov je kot zunanji minister izjavil v Dumi, da je zgodovinska naloga Rusije, biti protektorica balkanskih (ne le slovanskih!) narodov; volja Avstrije in Nemčije da ne sme biti zakon v Evropi.

(Dalje prihodajče)

bo tudi za druge, kajti gospodariti bodo morali sami s svojim in sami zase. Trositi ne bodo smeli več. Tudi koruptivni ljudi se bodo morali otresti, ki so jih zdaj trpeli, češ saj ne kradejo našega denarja. Pa so ga navsezadnje le tudi, čeprav v manjši meri. In šele ko bo zairta korupcija, ta zakonita hčerka centralističnega jugoslovenstva, bo mogoča pot navzgor. Za nas Slovence seveda v višji meri, ko na primer za Srbe, ker nam je nalagala največje dajatve. Ali vendar tudi za druge!

Iz edinstvenega podzemlja

Tudi, to se pravi celo »Pohod« je začel, to se pravi moral začeti pisati o hrvaškem vprašanju. Za zdaj si še pomaga tako, da pravi, da je hrvaško vprašanje tisto, ki ga ni. Takole umuje in modruje:

Neki odlični nacionalni politik je pred časom izjavil, da za njega hrvaško vprašanje ne obstaja. Obstoji vprašanje slabe uprave, in drugih takih težav, ki ovirajo redno delo državne uprave in normalni razvoj političnega življenja, ki pa se tičejo vse države in ne le hrvaškega dela našega naroda. To je — tako je izjavil tisti politik — jugoslovensko vprašanje, katerega omejitev na hrvaški teritorij pomeni najmanj ozkosrčnost.

V tej pohojeni logiki se je nekam težko razpoznati, celo takemu, ki ima že skušnje z njenimi čudnimi poti. Hrvaško vprašanje torej ne obstoji? Čemu pa potem v pohodovske naslove z njim? Obstoji pa vprašanje čaršije, korupcije in kar je še takih nacionalnih zadev, in nikakor ni prav in lepo od Hrvatov, da so si te jugoslovenske stvari prisvojili in jih hoteli omejiti na hrvaški teritorij zgolj. To je neka separatistična tesnosrčnost in zavijanje. Kajti vsa tista vprašanja so jugoslovenska.

Človek bi sicer pripomnil, da se vsa ta vprašanja tudi Hrvatom zde popolnoma jugoslovenska. In pripomnil bi še, da imajo Hrvatje kakor Slovenci osemnajst let dragih skušenj, da so vsa ta vprašanja neločljivo zvezana z jugoslovenskim nacionalstvom: kjer je bilo eno, je bilo zmeraj tudi drugo. In lahko bi še pripominjal, da spričo te skoraj organične povezanosti ni mogoče rešiti enega vprašanja, če ne rešimo hkratu tudi drugega, to se pravi, če popolnoma ne odstranimo obeh.

Kajti preklicano prav je imel tisti »neki odlični nacionalni politik«, vprašanje korupcije, slabe uprave, čaršije, to je isto kakor jugoslovensko vprašanje. V svoji izrazni nezadostnosti je »Pohod« nehote povedal resnico.

V podzavesti se je sicer pohodovskemu pisalcu zazdelo, da je ta odlični nacionallec bleknil veliko neumnost. Ker pa ni bil dovolj preudaren, da bi si pomagal iz nje, pisari dalje:

Toda ta misel, povsem točna, kolikor zadeva čisto upravna, politična in deloma tudi gospodarska vprašanja, ni utemeljena niti najmanj glede kulturnega problema, ki so ga hrvaški listi sicer načeli s silno strastjo, a povsem napačno. Predvsem gre za vprašanje kulturnega Zagreba, ki naj bi bil žarišče neke samonikle hrvaške kulture in sedež hrvaških kulturnih institucij. Toda kdorkoli pozna Zagreb s kulturne strani, ta bo vedel, da je Zagreb res kulturni problem in da se bo hrvaško vprašanje s kulturne strani reševalo edinole v Zagrebu samem.

Drugo vprašanje, kaj so v tem času napravili gospodarsko in kulturno, to je pa stvar zase. Ali je nepismenost, ki je v nekaterih krajih Mačkovega pašaluka, kaj padla? Ali se je konzum dobre kajige kaj povečal? Ali je zagrebška koncertna publika spoznala, da je postala premajhna dvorana Hrvaškega glasbenega zavoda, ki sprejme vase nekako polovico toliko publike kot ljubljanska filharmonična? Ali je mogoče obisk resnih gledaliških predstav narastel in so izgubili kinematografi na številu stalnih obiskovalcev?

Širite naš list „Slovenijo“!

Če pa stika človek za zmisлом tega pohodovskega sestavka, mu je res težko. Najti ga skoraj ni mogoče v tistem jecljanju. Ali ker razlaga potem, kako je v kulturnem pogledu Zagreb brezbržen, kljub temu, da vodi Zagreb popolnoma svobodno (to je tudi neko posebno nacionalno spoznanje!) politiko, kljub temu, da dobivajo Hrvatje od svojih izselnikov denarja na pretek, si moramo to plat hrvaškega vprašanja razlagati po »Pohodu« pač tako, da ni med slabo upravo, korupcijo in vsem tistim, kar oznamuje po njem samem jugoslovensko vprašanje, in med vprašanji duhovne kulture nobene zveze. Nič ne de, če pobere korupcija ves denar. Igralci naj kljub temu igrajo lačni in pred praznim gledališčem, kajti korupcija zadene zmeraj najprej razumništvo. Pesniki in pisatelji so seveda tudi krivi, če ne pišejo, kljub temu, da ne morejo kupovati njihovih knjig tisti, ki jim je korupcija uničila bit.

In tako naprej.

Kajti to je prav bistvo slabe uprave in korupcije, da odjemlje kruh in uničuje najprej in najbolj kulturne ljudi. Samo naj pogleda vsakdo okoli sebe, pa naj preceni kulturo tistih, ki jih je korupcija prinesla na površje. Ali še bolj določno, če hočete, naj nam pokaže med Slovenci in Hrvatimi jugoslovenca, ki bi kulturno kaj pomenil.

Nekaj časa so nacionalni centralisti skušali slepomiškati s tem, da so hoteli pripovedovati, da je slovensko in hrvaško vprašanje prav za prav samo gospodarsko in socialno, in če se bo to rešilo, tudi slovenskega in hrvaškega vprašanja ne bo več. Zakaj tega gospodarskega in socialnega vprašanja ne samo niso rešili, ampak ga še bolj zahototali, čeprav so imeli ves čas oblast v rokah, seveda niso povedali. Kaj naj bi bili tudi rekli! Upali pa so vendar, da podaljšajo s to svojo socialno in gospodarsko skrbnostjo centralizmu življenje, če bi ga že rešili ne mogli. Noben presoden človek med Slovenci in Hrvatimi jim ni nasedel. Zdaj so se začeli skrivati celo za kulturo (jugoslovenski nacionalci pa kultura!).

Zapomnite si torej vsi, ki se trudite in pehate

Opazovalec

Jugoslovenska neomajnost

Tako dolgo napovedovane »Slovenske besede« ni hotelo tako dolgo biti na dan, pa smo ji hoteli nekoliko pomagati in ji danes teden naredili načrt za uvodnik. Ali kakor da bi se bile križale misli: prav istega dne je izšla, kakor naš načrt in še prav isti, ki je dal pobudo temu načrtu za uvodnik, dr. Dinko Puc, je tudi za »Slovensko besedo« napisal uvodni sestavek.

Marsikoga utegne zanimati neomajno prepričanje gospoda dr. Puca:

V tej veri in navdušenju smo proglasili edinstvo naroda, a pri tem prezrli, da je zavest skupnosti tisto, kar ustvarja narod. Zanimarili pa smo vzbuditi in vzgojiti to zavest, pozabivši, da je pogoj take vzgoje zadovoljstvo naroda, ki temelji na urejenem in dobrem gospodarstvu ter urejenih socialnih razmerah. Vrh tega smo, namesto da bi učili državljane vseh stanov, ver in jezikov medsebojnega spoznavanja in spoštovanja, izigravali drugega proti drugemu, da, naučili jih celo medsebojnega sovražstva. Brez političnega načrta smo prišli v to državo in tako smo uspeli h koncu tega drugega desetletja, da neprestano govorimo in pišemo o sporazumu, v resnici pa delamo v praksi iz enega naroda tri.

Prav tako si nismo znali ustvariti načrta za naše gospodarstvo. Namesto da bi v dobi konjunktive ustvarili rezerve za slabe čase, smo razsipali denar, kakor bi ne bilo jutrišnjega dne. Namesto da bi sistematično izrabljali ogromna bogastva naše domovine, smo jih prepuščali v izkoriščanje tujcem. Namesto da bi načrtno uredili panoge našega gospodarstva, organizirali produkcijo in konzum, zagotovili delavstvu stalnost zaslužka, smo dali, da je v divji konkurenčni borbi propadalo podjetje za podjetjem, in da je bil zaslužek delavca in kmeta potisnjen na minimum.

In pri nas v »bogati« Sloveniji? Imamo razmeroma največ brezposelnih, zlasti inteligentov; naš kmet, če ni v neposredni bližini mest, ima komaj za živinsko sol, naše denarstvo životari, naše združništvo je na tleh, obrt in trgovina sta v razsulu.

Dvoje je zanimivo pri tem Pucovem uvodniku k »Slovenski besedi«. Prvič, da prav za prav samo ponavlja trditve in očitke ali vsaj njih del, ki jih naslavljamo mi na jugoslovene vseh vrst in odtentkov že dolga leta, seveda nekoliko določneje in bolj obrazloženo, drugič pa očitni razloček med besedami tega uvodnika, ki jih je spisal dr. Puc kot bivši predsednik ljubljanske občine, in med govorom, ki ga je imel pred imenovanim občinskim svetom kot dejanski predsednik ljubljanske občine.

Zato bi samo še to hoteli vedeti, ko že dr. Puc sam priznava in naševa jugoslovenske grehe, pod katero znamenitev spada po njegovem tisti imenitni njegov govor o »punktacijah«.

Sicer pa logika njegovega uvodnika ni posebno močna, no pa mu zanjo najbrž toliko ni, kot človeku, ki uvažuje predvsem praktične razmere. Kajti ko piše, »da neprestano govorimo in pišemo o sporazumu, v resnici pa delamo v praksi iz enega naroda tri«, misli očitno, da je med sporazumevanjem in dejstvom treh narodov nasprotje. Pa seveda ni, kajti eno je neizogibni nasledek in zahtevek iz prvega.

No, pa to res ni, da bi se kdo vznemirjal zaradi tega. Kajti, kakor rečeno, dr. Puc je pred vsem človek praktičnih razmer, ki jih zato tudi primerno upošteva.

Zoper dvojne dajatve

»Trgovski list« poroča, da nameravajo graditi Čehi veliko avtomobilsko cesto iz zahoda na vzhod države in da računajo, da se bo ta cesta sama plačala in vzdrževala. V zvezi s tem priporoča, ker ni upanja, da bi nam Belgrad kdaj dal denar za dve najbolj potrebni cesti pri nas, namreč iz Jesenic čez Ljubljano do morja in iz Maribora

ob delu za našo kulturo: vi ste krivi, če ne pišete več knjig, ker je še pri teh težava za kupce. Ti pa, skromni izobraženec, ki moraš razmišljati in gospodariti na vse strani, da ti družina ne strada in hodi gola po svetu: ti si kriv, ker ne kupuješ več knjig, ker ne zahajaš več v gledališče, ne obiskuješ češče koncertov, pa magari za ceno lačne in bose družine.

Ne, na ta novi poskus, vzdržati centralizem, ne pojdemo. Mi vemo, da brez neke stvarne kulture tudi duhovne ne more biti. Mi vemo dalje, da nam naše, že tako dovolj skromne stvarne dobrine korupcija in slaba uprava uničujeja. Mi vemo prav tako, da je vprašanje korupcije in slabe uprave vprašanje jugoslovenstva, kar je »Pohod« sam potrdil nehote v svoji nerodnosti, a vemo tudi za neločljivo povezanost obeh vprašanj.

Vse to vemo. Vse to vedo tudi Hrvatje. V tem spoznanju bistva pa leži tako slovensko kakor hrvaško vprašanje. In rešeno ne more biti, dokler ni popolnoma odstranjen njegov vzrok: unitaristično-centralistično dekoncentrirano jugoslovensko nacionalstvo.

do Ljubljane, naj bi cesti zgradili sami po delniški družbi, pri čemer naj bi banovina poroščevala obrestovanje kapitala.

Prav! Toda tu spet vidimo tisti napačni krog, v katerem se suče vse naše življenje. Cesti sta potrebni, gotovo. Zgraditi ju bo torej treba. Ker pa Belgrad noče, ju bomo morali sami. Toda — tu pa moramo ven iz tega napačnega kroga — kakšen zmisel naj pa ima, da pobira Belgrad davke za ceste, za motorna vozila in drugo, če naj potem gradimo ceste sami? Ali naj spet Slovenci plačujemo dvojne davščine? In ali naj spet gre polovica teh dajatev za to, da bodo z njimi gradili ceste — druge?

Ne, zdrava pamet pravi tako: če Belgrad noče ali ne more graditi potrebnih cest pri nas, naj se tudi odpove dajatvam, ki jih dajemo v ta namen. Potem se bomo pa mi takoj lahko lotili dela.

Ali z drugimi besedami: tudi za ta primer, kakor povsod, je edini izhod naša popolna finančna samouprava.

Slovenska enotnost

»Slovenska beseda« razmišlja o potrebi sporazumnega nastopa vseh poštenih slovenskih strank in ljudi, ki smo nanj opozorili s svojim sestavkom o Gentlemen-agreementu med Slovenci. Dvomi pa nad njegovo uresničljivostjo:

A naj »Slovenija« danes vpraša tam na oni njej blizu stoječi strani, kako mislijo o tem njenem lepem predlogu, pa bo gotovo dobila na to znani odgovor: Nočemo. Mi in samo mi! — To je tisto, kar onemogočuje vsak »gentlemen agreement« med Slovenci.

Na to moramo zapisati nekaj načelnih ugotovitev in pripomb.

Mi smo že dovoljkrat povedali in tudi s svojim delom pokazali in dokazali, da zastopamo v prvi vrsti koristi slovenstva in njegove kulture, da torej presojava sleherni pojav v našem javnem in zasebnem življenju s stališča, če je temu našemu namenu koristen ali poguben. Čim bolj postavlja kdo v prvo vrsto koristi slovenstva, tem bližji nam je in nam mora biti, če naj smo načelni in dosledni.

Če nam je torej »tista stran« sploh bližja in kolikor nam je bližja, je pač vzrok ta, da je v njej bilo zmeraj dobršen del ljudi, ki jim je bilo slovenstvo in slovenski narod ter delo zanj važno in odločilno, v prvi vrsti odločilno.

Sicer nas pa pri vsaki naši besedi, ki kliče Slovence k skupnemu nastopu, vodi zgolj prepričanje, da je pomanjkanje zavesti skupnosti pglaviti vzrok slovenske nesreče in da je torej pravilen naš sklep, da je treba to zavest ustvariti in gojiti v gentlemenkem soglaju. To se pravi v takem soglasju, pri katerem mora vsakdo in na celi črti zapostaviti sleherne osebne in strankarske koristi pred koristmi celote.

Naše pripombe in ugotovitve ter iz njih izhajajoče zahteve se tičejo torej vseh strank in vsakogar enako. Seveda pa zadeva po logiki stvari večjega, močnejšega tudi večja odgovornost.

Mi vemo, da so pri nas ljudje, ki bi hoteli istiti svoje gibanje ali stranko s slovensko narodno celoto. Vemo tudi, da prav zaradi tega ne moremo ven iz stiske, kajti kljub vsemu doslej ni bila niti ena stranka močna dovolj, da bi uveljavila stališče, ki ga je zastopala, da se je tudi doma navsezadnje le uveljavljala s tujo pomočjo, da je na koncu zmeraj tujec imel v slovenskih stvareh zadnjo besedo.

Vse to vemo. Zato pa štejem za svojo dolžnost, da nenehoma dopovedujemo in razlagamo to osnovno resnico našemu narodu. Narod sam naj spozna in se zave, on naj bo tudi sodnik in nobena stvar ne bo mogla vzeti krivde z ramen tistega, ki bi se takemu enotnemu nastopu slovenstva upiral. Ne mi, zgodovina bo sodila. In njena obsodba bo uničila krivca.

Nečesa pa seveda ne smemo prezreti pri tem.

Pri takem skupnem nastopu more biti zraven samo človek, ki naših najvišjih koristi ni zatajeval ali jih celo izdajal. Za ljudi, ki so slovenstvo zatajevali in izdajali, ki so Slovence ovajali in grdili samo zaradi tega, ker so bili ti Slovenci in so to tudi priznavali — za take ne more biti prostora v slovenski bojni črti. Sami so se postavili izven našega občestva. Saj ne mislimo s tem reči, da ne verjamemo v spreobrnjenje in spokornišvo. Ali nekoliko dokazati ga je vsaj treba.

Masarykova „Svetovna revolucija“

Prijatelji našega lista nam pripovedujejo in zagotavljajo, kako jih zanimajo Masarykovi spomini, ki jih priobčujemo že nekaj tednov. Po pravici, prvič ker kaj podobnega Slovenci ne moremo pokazati v dejanju in zato seveda tudi ne v besedi, drugič pa, ker je pri Slovencih pomanjkanje takih mož dejanja, kakor je bil Masaryk med Čehi, precej pomagalo, da se je naš položaj po vojni tako neugodno za nas razvil. »Saj ste vi Slovenci zmeraj in z vsako vladovino zadovoljni, nič ni slišati o vas in prizadevanju vašem, ne morete torej zahtevati, da bi se tujina izpostavljala za vas,« nam je zabrusil v obraz nedavno neki svetovno znani angleški politik in pisec. Ostrina tega očitka je tem bolj čutna, ker si mora vsak priznati, da je vsekozi zaslužena. Zmeraj je bilo naše politično vodstvo nekakšen valpet za priganjanje in za preganjanje tistih, ki so se upirali zaničevanju in zatiranju svojega narodnega ponosa. Znano je tudi, kako smo zmeraj znali maliti in obrekovati bojavnike za svobodo lastnega naroda kot izdajalce, zato da smo dobili nekaj drobčin z mogočnikovih mize. To se pravi, ne mi, samo nekaj jih je bilo. Ali vendar nismo tudi mi kot celota brez krivde, ker nismo nič storili, da bi pojasnili svetu, da ti in taki nimajo pravice, govoriti v našem slovenskem imenu. Kako je bilo v tem pogledu med vojno, to vemo vsi. A tisto medvojno bizantinstvo je še za dobro stopnjo prekosilo ogabno povojno denunciranje Hrvatov in tistih Slovencev, ki se jim je zdelo, da ni v hlapčevanju zadnji naš cilj.

Masarykovi spomini na vojne čase in dogodke so izšli te dni v slovensčini pod naslovom »Svetovna revolucija« v »Naši založbi« v Ljubljani. Debela, 520 strani obsegajoča knjiga je to. Naj bi postala učna knjiga za vsakega, ki se bavi s političnimi vprašanji in ki se tudi zaveda, da je usoda vsakega naroda neločljivo povezana z usodo drugih narodov in da je zagotavljal mogoče razumovati in delati koristno politiko za naš narod samo, če poznamo način političnega dela tudi pri drugih narodih.

Oprema knjige je primerna vsebini: lep tisk, okusna vezava. Vse to moramo šteti založniku tem bolj v dobro, ker nam je znano, kako je težko prav v sedanji stiski z izdajo knjig sploh, a tako obsežnih še prav posebej.

Sava Radič-Mirt:

Črtomirjeva vrnitev

Načrt za filmsko tragedijo v treh dejanjih. — Dalje.
(Vse pravice pridržane)

4. nastop.

Vinko: Dobro jutro, gospodar in nevesta. Glejta, na vse zgodaj vama vodim romarja. Ni si še odpočil od dolge poti, a ni mu dalo miru, da s prvim korakom pozdravi otoček.

Starec Svetogoj: Blagoslovi Bog, gospodar. (Strme obstane.) A to je tvoja nevesta? Kako si mi znana, deklica. Ali se nisva že videla? Kako ti je ime?

Bogomila: Nikoli se še nisva srečala, prečastni oče, a Bogomila mi je ime.

Starec Svetogoj: Bogomila? (Zdrzne se in oprime zida.)

Kocelj: To je zanimiva povest, prečastni oče. Moja nevesta je pranečakinja tiste Bogomile, svečenice poganske boginje Žive, ki se je prva pokristjanila pred sto leti na tem otočku. Nji v spomin so v njenem rodu vedno krstili kako deklico na njeno ime. Zadnja nosi njeno čast moja nevesta.

Starec Svetogoj (strmi kakor odsoten.) Resnično, pranečakinja. In podobna ji je po telesu, gibanju, glasu in pogledu, kakor da je ona sama živa vstala iz groba.

Kocelj: Glej, tu ob cerkvi je njeno pokojišče. In vsak dan prinese Bogomila venček svoji pratetki.

Bogomila: In dobra, pobožna je bila moja pratetka. Iz Črtomirjevega zaklada je sezidala to cerkvice, Mariji na čast, vse drugo je razdelila med sirote. Še danes jo častijo okoličani kot svetnico.

Kocelj: Bogomila, še to povej, kako je svojemu junaškemu ženinu, knezu Črtomirju, postavila spomenik nad slapom Savice!

Bogomila: Prečastni oče, pojutrišnjem napravimo izlet na svatovsko prenovljeni Ajdovski gradec. Vabim vas, pridružite se nam in lahko si ogledamo spomenik.

Starec Svetogoj: Ali je mogoče! Spomenik nesrečnemu Črtomirju? O, ti dobra, usmiljena Bogomila, vendar nisi pozabila izdajalca. (Stopi h

Nekaj besed ob znanstvenih slovarjih

Nemški znanstveni slovarji, kakor Mayerjev ali Brockhausov konverzacijski leksikon, so bili prejšnja leta v celoti precej stvarni in poučni. Zato so bili tudi izven meja nemškega jezikovnega območja dokaj razširjeni.

V nacionalizmu prerajena Nemčija seveda ni vedela, kaj bi s takimi stvarnimi in poučnimi knjigami. Zanimivo je zagotavljal, da so začeli nemški založniki kar na veliko izdajati nove znanstvene slovarje sploh, ali vsaj v novih izdajah. In pri vseh teh novih izdajah poudarjajo književni poročevalci, da upoštevajo novo politično stanje, — kar bi bilo samo ob sebi umljivo —, pa tudi vdanost novi miselni usmerjenosti Nemčije, kar je za poučno knjigo že manj samoumevno, zlasti če se upošteva, da ne sme nihče pisati o nemškem fašizmu, razen pohvalno.

V dokaz nove nemške miselnosti naj navedemo prav tako značilno kakor mikavno zgodbi. Stari Mayerjev konverzacijski leksikon je nosil geslo: »Izobrazba osvobojuje«. Tega gesla nova izdaja tega slovarja nima več. Seveda, kaj naj počne diktatura z gesli, ki govore o svobodi! In z izobrazbo, s pravo izobrazbo srca in duha namreč, ki more zrasti in rasti samo v svobodi! Kajti taka omika osvobojuje, to je prav povedal urednik prejšnjih izdaj. Svoboden človek pa ne more biti nacionalist. In ker za svobodne ljudi v nacionalističnih diktaturah ni prostora, ga tudi ne more biti za pravo omiko, ki ustvarja svobodne ljudi.

Zato bi pripravili slovenskim ljudem, da ne naročajo slovarjev, ki so zapustili osnovo slehernega pravega znanja in spoznanja, presodno stvarnost in resnico. Sicer pa danes izobraženi Slovenec takih nemških slovarjev tudi ne rabi več. V slovensčini imamo izvrstni »Poučni slovar« v dveh debelih zvezkih, ki ga je sestavil dr. Joža Glonar. Ta ima pred nemškimi še to veliko, za Slovenca odločilno prednost, da upošteva zlasti naše slovenske stvari in razmere. Razen tega pa izhaja še »Slovenski biografski leksikon«, to je slovar slovenskih odličnih mož in kulturnih delavcev. Ta slovar se bliža koncu. Stoji na visoki znanstveni ravni.

Če pa se hoče komu še obsežnejših priročnikov, imamo tu Ottov češki znanstveni slovar, ki upošteva zlasti slovanstvo in njegovo kulturo. Razen tega mu je na razpolago že obilno število dobrih enciklopedij v zahodnoevropskih jezikih, zlasti v francoščini in angleščini.

Ali ste poravnali naročnino?

Urednik in izdajatelj: Tone Klemenčič v Ljubljani

grobu in ga blagoslovi, sklene roke in se potopi v globoko molitev.)

Vinko: Čudno govorjenje in obnašanje Starca Svetogoj. Že na jezeru se je kakor pomlajen oziral, lica in oči so mu žarele, gledal je po vrhovih in šepetal njih imena kakor star znanec.

Bogomila: in kako začudeno je strmel vame! A vendar se ga nisem bala. In kako lepo in sladko mu teče slovensčina, kakor da bi bil naš človek.

Kocelj: Resnično, za tem se skriva neka skrivnost.

Starec Svetogoj (se vrne): Velika skrivnost, dragi prijatelji. A naj jo vam vsaj deloma zapupam, da si olajšam prepolino srce. (Sede na kamen poleg groba.) Vse te kraje, polja in vrhove, vasi in gradove poznam kot svojo dlan. Tukaj sem pred sto leti junačil v zadnjem slovenskem uporu s svojim pobratimom in bojnim poveljnikom, knezom Črtomirjem. Skupaj sva se borila tisto zadnjo, usodno noč, skupaj sva prebila z malo pečico hrabrih tovarišev Volkunov naval in se rešila v goščavo. Črtomir se je ločil od mene in v hipni omami zahrepenel po svoji nevesti. A zunanjemu porazu je takoj sledil še drug, notranji poraz. Nevesta se mu je zaradi zaobljube odrekla. A huje nego odpoved ga je zbolela mrka slujnja, da je morda obupala nad njegovim junaštvom in ga odklonila kot strahopetnega izdajalca. Duševno strt se je spomnil tedaj svoje matere, pobožne arijanske kristjane, Lahinje plemenitega, furlanskega rodu. In kar je že davno bil po svoji notrini, po njeni krščanski vzgoji, to je zdaj priznal tudi javno in se dal krstiti. V spremstvu duhovnika-druida se je zatekel k svoji materi v Čedad, kjer je živela kot begunka pri sorodnikih.

Mi drugi pa smo se odzvali klicu dolžnosti, odhiteli na jug in našli zavetje pri svobodnih bratih Hrvatih, Srbih in Bolgarih. A strah pred velikim, nepremagljivim vojščakom in kraljem Karlom Velikim je omalodušil ves svet in nismo jih mogli preprostiti za bojno pomoč, da bi se zmagovito vrnili in osvobodili Karantanijo. Obupani smo izpremenili svoj bojni načrt in vstopili v slovanski samostan v Solunu. Po zgledu frankovskih duhovnikov, ki so doslej utirali pot naše sužnosti, smo se hoteli kot slovenski duhovniki in misijonarji vrniti in spet utreti staro pot svobode. Kristus je prinesel nov zakon na svet, zakon bratovske

Mali zapiski

Prepovedani letaki.

Državno pravdnštvo v Zagrebu je prepovedalo širiti sledeče letake:

1. »Svim hrvatskim društvima i ustanovama, javnim radnicima, uredništvima listova i čitavoj javnosti«;
2. »Izborna nasilja nad SDK u opštinskim izborima«;
3. »Drugovi trgovski namještenici«.

Vsi ti letaki so izšli v Zagrebu.

Fondi, fondi, fondi...

»Slovenec« priobčuje pismo nekega očeta več otrok, ki hodijo v šolo. Starejši od teh da ga ne prestando naganja, naj mu da 10 dinarjev, ki bi jih moral nesti v šolo za neki fond. Seveda si ta učenček tega fonda ni izmislil in tudi njegov učitelj ne. Gre namreč za pristno jugoslovensko dediščino, ki se glasi: čim več fondov, tem več fondnih uprav, čim več fondnih uprav, tem več fondnih upravnikov. Nič ne de, če so ti fondi dejansko samo kazen za starše z otroki. Jugoslovenski ideal so fondi, mnogo fondov, vsakovrstnih fondov, centraliziranih fondov seveda.

Čas bi bil, da sedaj tudi to jugoslovensko fondno zapuščino likvidiramo, korenito in do kraja. Pa če bi imelo biti pri tem tudi ranjeno kako jugoslovensko fondno srce.

»Pohod« je hud na »gentlemen agreement«.

Že dolgo ni nobena stvar jugoslovenov tako razkačila, kakor naš sestavek o potrebi gentlemen agreementa med Slovenci. Seveda, pomislite samo: gentlemen agreement, pa jugoslovensko nacionalstvo, dve nezdržljivi stvari. Že beseda sama jih je morala pograbit.

»Pohod« je odgovoril na svoj način: on zmerja: grandomani, progresivna paraliza. Kakor da bi hotel še posebej pokazati, da mu ni za gentlemen skve stvari, najmanj pa za kak gentlemen agreement, gentlemenki sporazum. Ali niti zmerjati bi mu ne bilo treba, da to dokaže. Pri takem in glede na tak sporazum ne bo nihče mislil nanj. Prav res mu torej ni bilo treba svoje neprimernosti zanj s svojim tonom še posebej dokazovati.

Spominjajte se tiskovnega sklada tednika „Slovenije“!

Prepričane Slovence, ki jim je slovenstvo zapoved vesti in nravnosti, prosimo, da podprejo razširjevanje čiste slovenske misli s tem, da nakažejo primeren znesek za

tiskovni sklad
našega tednika »Slovenije«.

skromnosti in ljubezni, zakon duha in resnice. A demonska vladohlepnost, grabežljivost in delomrznost, demonska nevednost in vraževnost Frankov je zavrgla Kristusov novi zakon. Frankovski grofje se niso marali odpovedati nasladam sveta, nasladam bogastva in meča, še vedno so hoteli uživati in vladati brez dela. Ker pa ni bogastva brez zemlje in dela, so nam v pohlepu po naši bogati zemlji in desetini naših žuljev oteli zemljo in nas kot tlačane in sužnje prisilili, da smo jim zastonj obdelovali zemljo in jim z desetino množili bogastvo. Slovenci, navajeni svobode in stare pravde, smo se jim v osmih letih štirikrat uprli, saj se še nema zver brani do zadnje kaplje krvi.

Tedaj pa se je Bog usmilil človeštva, da napravi konec nasilju bogastva in meča, in mu poslal slovanska apostola Konstantina in Metodija. Vdahnil jima je rešilno misel, da sta prenesla boj na drugo, duhovno polje. Z orožjem ljubezni, z mečem duha in resnice sta hotela zlomiti frankovsko nasilje, da po vsem svetu obnovita Kristusov novi zakon. In vse slovanske kneze in vojvode sta pridobila za izvršitev duhovnega načrta.

Da se vrnemo k začetku moje zgodbe, naj povem, kako je bila meni sreča posebno mila. Postal sem učitelj v hiši pobožnega drugarija Leona v Solunu in mu vzgajal oba sina Konstantina in Metodija. Dečka sta me tako vzljubila, da sem ju moral pozneje spremljati po vseh rožnatih in trnovih potih življenja, na visoko dvorno šolo v Carigrad, v samostan Olimp, končno v slovanski Herson v južni Rusiji, k tatarskim Kozarjem in celo na dvor kalifa, kjer smo pridobili mnogo paganov, Slovanov, Judov in mohamedanov za krščansko vero. V Hersonu smo odkrili slovanski črkopis ali azbuko. Že pred stoletji so ga Slovanom prikrojili po grškem pismu iz Carigrada pregnani arijanski misijonarji, ki so v narodnem jeziku širili krščansko blagovest. Takoj po naši vrnitvi v Solnu so začeli brzopisci v azbuki predstavljati svete knjige na slovanski jezik. Zaradi starosti nisem mogel z apostoloma odpotovati v Moravo in Panonijo. A ko so Franki brezsrčno obsodili in zaprli nadškofa Metodija, mi je v sveti jezici oživela in se raznela zadnja iskra ugašajočega telesa in vrnil sem se v domovino.

(Dalje prihodnjič)